

„TAUTOSAKOS DARBAI II“

Turinyje: Dr. Jonas Balys, Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogas.

Tautosaka, o ypačiai pasakos turi daug tarptautinių motyvų. Tiriant lietuvių pasakojimus, reikia pažinti ir slavų, germanų, skandinavų, romanų, oriento. Bet kiekvienoj tautoj jau tiek yra pririnkta medžiagos, kad vienam mokslininkui nebeįmanoma visus tos medžiagos rinkinius perskaityti. Vienintelis čia išsigelbėjimas — pasakų ir kitos pasakojamosios tautosakos motyvų katalogai. Jiems pagrindus davė suomis Antti Aarne, 1910 išleisdamas *Pasakų tipų sąrašą*. Jo katalogą 1927 pataisė ir papildė Thompsonas. Ir kiekviena tauta rūpinasi susidaryti savo pasakojimų motyvų katalogus.

Aarnes = Thomsono pasakojimų katalogas mokslininkui padeda tuo, kad jame matyti, kuriose tautose ir kuriuose rinkiniuose esama rūpimų pasakojimų; iš katalogų jau matyt net, kiek apytikriai tas pasakojimas skiriasi nuo analoginio pasakojimo kitose tautose. Tokiu būdu sutaupomas laikas ir lėšos; mokslininkas įgalinamas lyginamuoju būdu spręsti ką nors apie pasakojimo kilimo laiką, vietą, plitimą, tautinį charakterį.

Lietuvių pasakos dar netyrinėtos. Didžiausia kliūtis, kad neturėjom katalogo. Šią spragą užkišo dr. J. Balys čia recenzuojamuoju veikalu. Jo katalogas iš esmės sudarytas ta pačia Aarnes = Thomsono sistema. Tik smulkmenomis išsi-

skiria: tais dalykais, kuriais autorius norėjo prisitaikinti prie specifiškų lietuvių reikalų, prie užsienių mokslininkų ar pačios sistemos. Būtent:

a) Pažymėjęs pasaką tuo pačiu nr., kaip ir Aarnes = Thompsono kataloge, Balys platėliau atpasakoja pasakos turinį. Jį galima dažnai suvokti ir neskaitant paties rinkinio, iš kurio toji pasaka yra paimta. Tam pačiam reikalui lietuvių skaitytojo informacijai gale pridėta ir populiarūs studijėlė apie tautosakos pasakojimus bei jų tyrinėjimus.

b) Tą pačią motyvų žymėjimo sistemą Balys pritaikė tiek pasakoms, tiek padavimams (kuriuos jis čia vadina sakmių terminu). Iki 3000 nr. žymėjo pasakas, o toliau 3000—4000 nr. skiria toms sakmėms. Šitas sistemos pakeitimas atrodo visai racionalus ir priimtinas, nes dažnai vadinamosios sakmės negalima atskirti nuo pasakos. Nėra reikalo dėl to nė atskiros numeracijos daryti vėl nuo pirmojo nr. pradėdant. Tik neįprastas atrodo tas sakmės terminas tam dalykui, kurį ligi šiol žymėjo padavimo terminu (Sage). Ar nebūtų geriau pasilaikyti šitokių terminus: Märchen — pasaka, Sage — padavimas, Schwank — sakmė, o jau Fabel, basnia — pasakėčia. Tektų dar su kalbininkais pasitarti.

c) Balys, įvesdamas į tą pačią numeraciją ir padavimus, papildė tokiu būdu katalogo nr. Aarnes katalogas baigėsi 1960 nr., Thompsono — 2411 nr., Balio 3912 nr. Viduje, žinoma, esama visuose kataloguose ir tuščių nr. dar galintiems atsirasti ligi šiol neįtrauktiems motyvams. Balys gerokai tų nr. yra išnaudojęs. Tokiu būdu jo katalogas išėjo pilnesnis. Be to, jis duoda ir tos pasakos variantų skaičių.

d) Kad galėtų naudotis kitų tautų mokslininkai, kurie lietuvių kalbos nemoka, dalis motyvų yra išversti į anglų kalbą. Išversti daugiausia tie, kurių nėra kituose kataloguose arba kurie yra kitokesni. Pasitaiko išverstų ir žinomų, bet nedaug. Vertimams pasirinkta anglų, ne vokiečių kalba. Anglų kalbą tenka priimti, nes ir tautotyrininkų kongresas

Lunde 1935 ją rekomendavo tarptautiniams tautotyros reikalams.

e) Patys šaltiniai, iš kurių sužymėti pasakojimai, yra gana gausūs. Šalia išspausdintųjų rinkinių ar žurnalų medžiaga paimta iš rankraščių Lietuvių tautosakos archyve ir Lietuvių mokslo draugijoje Vilniuje. Tik nurodant nekataloguotus šaltinius, vertėjo išvengti to termino falsifikatas. Jis turi blogo darbo prasmę, o pas mus jis sutapdytas net su literatūriniu tautosakos sekimu bei stilizavimu, dėl to gali sėti nereikalingo trynimosi tautosaka besidominčiųjų tarpe.

Praktiškai vartojamas katalogas gal ir parodys vieną kitą smulkesnį trūkumą, bet tai smulkmenos, kurių visados negali išvengti didesnis darbas. Bet iš esmės Balys atliko didelį ir kruopštų darbą, kuris tolimesniam tautosakos tyrimui labai reikalingas.

Tautosakos darbai II. Lietuvių tautosakos archyvo leidinys. Kaunas 1936. 296 p.